

Magyar zenetörténet, 1980

Bartók-breviárium.

Összeállította: Ujfalussy József. 3., javított és bővített kiadás. Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 680 l.

Ujfalussy József összeállításában, alapos előszavával 1958-ban jelent meg először a Bartók-breviárium. Népszerűsége azóta is változatlan, hiszen a hozzáférhető Bartók-irodalomból ez az egyik legteljesebb, legizgalmasabb összeállítás, mely a zeneköltő leveleit, és az életével, műveivel kapcsolatos dokumentumokat „beszélteti” és sikerül visszaidéznie a kivételes életút minden fontos jellemzőjét. Könyve az új és új ismeretek feldolgozásával tudományos és népszerűsítő szempontból is az egyik legteljesebb, legjobb, bartók életére és működésére vonatkozó összefoglalás.

R. L.

Eősze László: 119 római Liszt-dokumentum.

Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 185 l.

Eősze László – akinek az eddigi legteljesebb és legjobb Kodály-monográfiát is köszönhetjük – két rövid tanulmányutat tett az Örök Városban – Liszt Ferenc nyomában. Különböző könyv- és levéltárakban igyekezett még ismeretlen, kiadatlan Liszt-dokumentumok nyomára akadni. Fáradozását siker koronázta, s ebben a szép kiállítású, példás alaposággal megszerkesztett kötetben 119 különféle, a zeneköltő életével kapcsolatos levelet, ajánlást, kottalejegyzést tesz közzé. A többi között az a fontos cél is vezette, hogy megkönnyítse a majdani Liszt kritikai kiadás szerzőinek munkáját, így a kötet anyagát két részben csoportosítja. Az elsőben a különféle Lisztre vonatkozó szövegek magyar fordítását, a kották hasonmását, pontos leírását és a nélkülözhetetlen magyarázó szövegeket adja, a másodikban a szövegeket eredeti nyelven (francia, olasz, német, latin) közli, megjelölve a pontos forrást, annak leírását és lelőhelyét.

Liszt Ferencet élete végéig tartó, erős szálak fűzték Rómához. Ifjúságában életre szóló indításokat kapott itt, midőn Ingres társaságában megismerkedett az antikvitás emlékeivel s a gazdag képzőművészeti gyűjteményekkel. Ezután több mint húsz esztendőig csak levelekben keresi föl itt élő ismerőseit, barátait. Aztán 1861-től megkezdődik a zeneköltő úgynevezett „Római korszak”-a, melynek során hangversenyeket adott Rómában, tanítványokat gyűjtött maga köré, s az egyházi zene megreformálását kezdeményezte. Kapcsolatai a későbbi években – amikor ideje nagy részét Weimar és

Pest között osztotta meg – is megmaradtak. Az életrajzi dokumentumok kutatójának így tágas időhatárokat kell figyelembe vennie, s munkáját rendkívül megnehezíti, hogy a különböző gyűjtemények katalógusai nem egységesek, olykor hiányosak. E tényezők figyelembe vételével csak a legnagyobb elismeréssel adózhatunk Eősze László valóban áldozatos munkájának, mellyel nemcsak új dokumentumokat ismertet meg a Liszt-filológiával, hanem azok segítségével bizonyos pontokon az életmű továbbgondolására is késztet. A további kutatás szempontjából felmérhetetlen segítséget ad azzal, hogy könyve bevezetésében felsorolja azoknak a gyűjteményeknek a nevét, melyekben kutatást végzett, s azokat is – megkönnyítve így az utána indulók dolgát – amelyekben ilyen irányú tevékenysége nem járt eredménnyel.

Rónay László

Falvy Zoltán: A magyar zene története.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 148 l. (Ének-zene szakköri füzetek 4.)

A magyar zene története, ugyanúgy mint más népeké is, magába foglalja a műzene és a népzene fejlődésének történetét. Falvy Zoltán olvasmányos munkájának „egyik legfőbb törekvése az, hogy megpróbálja érzékeltetni a magyar zenetörténeten végighúzódó és csaknem minden korszakban jelenlevő kettősséget: voltak magyarok, akik elmentek Magyarországról és külföldön bontakoztak ki, ugyanakkor voltak külföldiek, akiknek mindig érdekes volt Magyarországra jönni és Európa keleti részén otthont találni.”

A huszonhét részre tagolt zenetörténeti kalauz nemcsak fejezetcímeivel segíti olvasóját e fejlődési ív megrajzolásához (*A magyar őstörténet és a zene... , Rokon népek, Sámánok – regősök stb.*), hanem zenetörténetünk lényegesebb törekvéseinek kiemelésével (*Esterházy Pál – Harmonia caelestis*), csoportosulások bemutatásával (*A rezidenciák és kollégiumok*), sőt a műzenei hagyomány egyfajta kontinuitásának felvázolásával is.

A zene iránt érdeklődő tanulók különösen gazdag ismeretanyagot kaphatnak régebbi korszakaink kimagasló egyéniségeiről (Kájoni János), muzsikát pártoló mecénásairól (Mátyás király), előadóművészeiről (Bakfark Bálint), kottagyűjteményeiről (Lőcsei tabulatúra, Psalterium Ungaricum, Vietórisz-kézirat).

Zenei életünk színvonalát gyakorta csak a külföldről érkezők nevével tudjuk mérni, pl.: Thomas Stoltzer, Grimpeck mester. Daniel Speer XVII. századi német muzsikusi magyarországi működésével foglalkozó fejezet – *Magyar Simplicissimus – Török Eulenspiegel* – a kötet legszínesebb írása.

Jó, hogy Falvy Zoltán egy-egy életforma megrajzolásakor a társadalmi háttér bemutatását is fontosnak tartja (*A reformkor zenei élete*), mert ezáltal a magyar zene alakulási folyamata plasztikusabban követhető.

A könyvecske ének-zene szakkörök számára készült, tehát nem törekedhetett a zenei adatok lexikális bőségére. Inkább kiegészíteni akarja azt az ismeretanyagot, melyet a „Kodály-iskolában” felnövő gyermek alapjaiban megkap. A kötet zárófejezetei méltán emlékeznek meg bővebben *Bartók Béla és Kodály Zoltán* tömegeket nevelő zenei tevékenységéről.

A magyar zenetörténet itt felsorakoztatott emlékeit kortársi visszaemlékezések, kottapéldák, és fotóanyag hitelesíti.

Aki elmélyültebb munkára is kedvet érez, annak a szakköri füzet végén található szakirodalom és hanglezjegyzék nyújt segítséget.

Hübert Ildikó

Goldmark Károly: Emlékek életemből.

Fordította és az utószót írta: Kecskeméti István. Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 208 l.

1980-ban ünnepelte a keszthelyi születésű magyar zeneszerző, Goldmark Károly 150. születési évfordulóját a zenei világ. Ebből az alkalomból jelent meg magyarul is a zeneköltő önéletrajza, melyet késő öregségében írt. Szeszélyesen csapongó emlékei a századfordulóig fogják át életét. Önmagáról elég keveset vall, de e néhány jellemző lap is híven bizonyíthatja, milyen nehéz körülmények között sikerült magát a zene élvonalába verekednie. Sikeres és nagynevű romantikus pályatársaival ellentétben Goldmark Károly csak életének utolsó évtizedeiben lett független alkotó, korábban mindig egzisztenciális gondokkal küzdött. Önéletírása jórészt csak érinti e meg-megújuló gondokat. Annál többet és érdekesebbet szól jelentős kortársairól, a zenei romantika nagy alakjairól. Forrásértékű lapok foglalkoznak – a magyar fővárossal is rendszeres kapcsolatot tartó – Johannes Brahms-szal, és akár novellának is beillenék az a leírás, melyben Wagnerrel való egyetlen találkozásáról számol be.

Goldmark Károly egyéniségét az egyszerűség, szerénység jellemezte, s ez a mód hatja át a korra való emlékezéseit is. A 19. század történetének sok érdekes, rejtett eseményét idézi föl, a kisember szemével, annak kommentárjaival. Megdöbbenően érdekes például az a néhány fejezet, melyben az 1848-49-es szabadságharc eseményeit sorolja elő. A ma már legendás, nagyszerű és hősi napok Goldmark előadásában jórészt elveszítik pátoszukat. Talán épp e hétköznapiság avathatja e sorokat a kutatók fontos és megbecsült forrásanyagává, hiszen az a mód tükröződik bennük, ahogy az egyszerű ember átélte és átértelmezte a szabadságharcot.

Goldmark Károly – befejezetlen – önéletrajzát *Kecskeméti István* fordította az 1922-ben megjelent német eredetiből. Neki köszönhetjük a kötet kitűnően tájékoztató, tömör Utószavát, a zeneköltő életének áttekintő táblázatát, műveinek jegyzékét, az életére és alkotásaira vonatkozó magyar nyelvű bibliográfia összeállítását, és a rendkívül alapos jegyzetanyag megszerkesztését.

Rónay László

Hamburger Klára: Liszt Ferenc.

Második, javított, bővített kiadás. Gondolat Kiadó, Budapest, 1980. 484 l.

Második, javított, bővített kiadásban jelent meg a hazai Liszt Ferencsel foglalkozó kutatás egyik legfontosabb műve. A szerző a zeneköltő életútját és művészi fejlődé-

sét rajzolja meg, rendkívül árnyaltan. adatok sokaságának ismeretében és mozgósításával. Az utolsó évtizedekben hatalmasra nőtt Liszt-filológia rengeteg apró részfeladatot vállalt és teljesített, ugyanakkor még mindig maradtak a portrénak talányos, megfejtésre váró vonásai. Hamburger Klára könyvének nagy értéke, hogy egységbe foglalva a részleteket, nemcsak az életrajz itt-ott még hiányzó hézagait tölti be, hanem a romantikus művész típusát is pontosan, érzékletesen ábrázolja. Jó érzékkel mutat rá a romantika egységesítő koncepciójára, ahogy az egymás mellett élő különféle művészi ágak szintetizálására törekedve a kifejezés formáit is új lehetőségekkel gazdagította. Rendkívül érdekes, a későbbi korok ábrázolását is megtermékenyítő gyakorlata volt Lisztnek, hogy kompozícióiban több ízben vállalkozott kifejezetten irodalmi programok zenei feldolgozására. A művészetével foglalkozónak így nemcsak a zenei formanyelv alakulását kell nyomon követnie, hanem a kor irodalmában is biztosan kell tájékozódnia. Hamburger Klára a romantikát irányzatként és módszerként értelmezi és elemzi, így könyve nemcsak a zenetörténeti, hanem az irodalomtudományi kutatásnak is értékes szempontokat adhat a kor további árnyalásának munkájában. Az életrajz tényeit sikeres műelemzésekkel gazdagítja, biztos érzékkel különíti el az igazán maradandó alkotásokat a kiérleletlen kísérletektől. Könyve jelentős nyeresége a magyar és az egyetemes zenetudománynak.

Könyv László

Kroó György: Bartók-kalauz.

Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 268 l.

„Minden alkotás mögött egy darab élet áll” – írja könyvének bevezetőjében Kroó György. Ez a felismerése magyarázza, hogy Bartók legjelentősebb műveiről olyan „hangversenykalauz” készített, melyben nemcsak az alkotások zenei leírására törekedett, hanem azoknak az életrajzi körülményeknek ismertetésére is, melyek nélkül a zenemű bizonyos rétegeit nem, vagy csak alig tudnánk magyarázni. A gazdag Bartók-irodalomból azért emelkedik ki e munka, mert benne szerencsés szintézisben egyesül a tudományos és népszerűsítő szempont; aki a művek meghallgatása előtt végigolvassa Kroó György jól tájékoztató, szépen megírt elemzéseit, előbb-utóbb maga is Bartók bűvkörébe kerül.

R. L.

László Ferenc: Bartók Béla.

Tanulmányok és tanúságok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 319 l.

„Az írásközponti szereplője Bartók Béla. De nemcsak róla szólnak, hanem rólunk is: azokról a szoros kötelékekről, amelyek a mi tájainkhoz ... fűzték” – mondja bevezetőjében a kolozsvári zenetörténész. Jelen kötetében tíz év írásait fogja össze. Némelyek változatlanul, mások átdolgozva, vagy éppen először látnak napvilágot.

A könyv nagyobbik részét jelentő tizennégy tanulmány nemcsak a Bartók-élet-

rajzíróknak tud újat adni (*Megjegyzések a Bartók-életrajz Dósa Lidi-epizódjához, az N. C. szignó föloldása*), hanem a zenetörténésznek, filológusnak is (*Széljegyzetek egy Bartók-kéziratra, A máramarosi kötet sorstörténetéhez*). A kisebb lélegzetű írásokban eltűnni látszó nyomokat rögzít a szerző (*Ismertem Bartókot, ...megengedie, hogy elbúcsúzzunk*).

Ma már sokak előtt ismert tény, „hogy az ötfokú hañgsor, annyi régi nép, talán minden népek zenéjének kezdete: nálunk is él és virágzik” (Kodály), de arról már kevesebben tudnak, hogy az ereszkedő szerkezetű, pentaton dallamkincs összegyűjtésében *Bartók Béla segítőársai Csík megyében* a helybeli tanítók voltak. Az 1907-beli útvonal utólagos megismeréséhez e tanítók elfelejtett leveleinek újraértékelése szolgált dokumentumként a címadó írás vizsgálódásához. László Ferenc gyakorta pontosítja már ismert kiadványok adalékait észrevételeivel (*Cornelia Nicola halhatatlansága*), eddig ismeretlen Bartók-kézirat publikálásával (*Kiadatlan Bartók-levél Karl Vötterle hagyatékában*), vagy már-már elfelejtett hangversenyek emlékezetben rosszul megőrzött képei-nek újra előhívásával (*Kereken ötven éve...*) stb. Ezek a helyesbítések, kiegészítések nem zavarják meg a tanulmányok gondolatmenetét, mivel gyakorta lábjegyzetben, függelékben utal rájuk a szerző. Sőt a kötet értékes részét jelenti ez a jegyzetanyag, hiszen itt kaphatjuk meg valamennyi dokumentum pontos lelőhelyét, itt kerülhet sor egy-egy Bartók-tanulmány lényegi summázatára, gyakran terminológiai és zeneelméleti magyarázatokra, vagy éppen a Bartók-filológia elkövetkezendő feladatainak megjelölésére.

Hogy van még bőven tennivaló, arra legplasztikusabb példa *A Cantata profana keletkezéstörténetéhez* kapcsolódó tanulmány. László Ferenc az ide vonatkozó szakirodalom fontosabb gondolatait nemcsak azért föl előttünk, hogy a tárgyi valót-lanságok kiderüljenek (hiszen ilyen tévedésre maga Bartók is okot ad akkor, amikor a *Cantata profana*-t „román kolinda-szöveg megzenésítése”-ként említi), hanem azért is, hogy a témában kompetens szerzők ellentmondásaiból, megállapításaiból végülis valamiféle összegzéshez juttassa el olvasóját. „A szarvasokká vált vadászfiak”, ahogy László Ferenc fordítja e ballada változatainak összességét, funkciója szerint kolinda. Ennek, a Bráilioiu szerint ballada-kolinda műfajnak két variációját Bartók fedezte föl először. Csaknem az utolsó pillanatban! A szöveg-kérdés izgalmas problematikáját: kolindaszövegeken alapuló Bartók-költeményről van-e szó?, román vagy magyar szövegre komponálta művét Bartók? stb. — eképpen zárja le a tanulmány írója: „Bartók román szövegre komponálta a Cantátát. Magyar librettóját a hangszerelés munkájával párhuzamosan illesztette a kottasorok alá, mint egy, a románnal egyenlő értékű változatot”. Erre az eredményre László Ferenc egy szövegrekonstruálási kísérlet folyamán jut el, ahol a román nyelvű idecspataki, felsőoroszi kolindát, Bartók román és magyar librettóját, valamint Erdélyi József műfordítását állítja egymással párhuzamba. Az először itt publikált anyag végezetül logikus pontokba szedett összegzést ad a *Cantata profanában*: zene – szöveg, alapszöveg – változat, zeneszerző – szövegíró viszonyáról. A napjainkban megjelenő Bartók-szakirodalom egyik legfontosabb írását olvashatjuk itt.

A bartóki vezéreszme, „a népek testvérré-válásának eszméje” Constantin Bráilioiu zeneszerző, Octavian Beu jogász, diplomata Bartókkal szövődött barátságában valóság-gá is válhatott: *Octavian Beu, a Bartók-mű román szállásainál*. Beu rádióelőadásában, tanulmányokban, kortársaihoz írt leveleiben — mindebből bőven kapunk itt pél-

dát – igyekszik Bartók jelentőségére felhívni a román közönség figyelmét. László Ferenc nem elégszik meg a Beu-dokumentumok (amelyek közt eddig ismeretlenek is akadnak) időrendbeli felsorakoztatásával, hanem kiadatlan Bartók-előadás szövegre, az eddig feldolgozatlan Beu-hagyatéokra, vagy éppen terminológiai meghatározás újragondolására figyelmeztet bennünket. Ez utóbbiból a *dojnák*, vagy *hora lungák* Bartók által meghatározott kategóriáit, jellemző jegyeit érdemes felidézni, hiszen ezt a román dallamtípust 1923-ban Bartók írta le először, izgalomba hozva ezzel a folkloristákat. Az újonnan fölfedezett műfajjal kapcsolatban gyakorta olvashatunk Brailoiu és Bartók véleménycserejéről *Az együttműködés dokumentumai Constantin Brăiloiu Bartók Béla-hoz intézett leveleiből* című fejezetben. A két népzeneész életének, munkájának találkozási pontjait nemcsak a szinoptikus táblázatban felsorolt levelek mutatják, hanem az egymásnak elküldött tanulmányok, fennmaradt előadásszövegek, stúdiók fölvételének anyagai is.

Hübert Ildikó

Szabó Csaba: Zene és szolgálat.

Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 192 l.

„A romániai magyar zene szerény jelenség Európa művelődési térképén” – írja a marosvásárhelyi zeneszerző. Sajnos, állításának igazáról cikkei, beszélgetései, tanulmányai egyaránt meggyőzhetik olvasóját. A szerző a magyar nemzetiség zenei gyakorlatáról írt dolgozatait öt csoportba sorolta: zenetörténet, társas éneklés, a hangzó nyelv, zeneszerzés – műismertetés, az énekzene tanítása. Valamennyi témakörben azonos szándékkal, a továbblépés lehetőségét igyekszik megtalálni a kényszerű újrakezdések egy-egy állomásáról.

„Egy nemzet számára két dolog van, ami mindennél drágább, mert mindennél jellemzőbb rá: a nyelve és zenéje”. Az „*Együtt énekelni*”-akarás vágya mindkettőnek a megőrzését jelentheti. A könyvben felsorolt dalostalálkozók azonban – nyárádmonti, kis-küküllőmenti, aranyosegerbegyi stb. – a megelégedés mellett az aggodásnak is hangot adnak. Jogos az aggodalom, különösen akkor, ha Szabó Csaba „amatőr szociológiai” felméréseinek eredményéről azt olvashatjuk a *Kötelező tananyag* című fejezetben: a frissen érettségizett és megkérdezett fiatalok 90–95 százaléka zenei analfabéta. És azon a vidéken, ahol Bartók Béla, Faragó József, Kallós Zoltán, Domokos Pál Péter olyan gazdag népdalanyagot gyűjtött nem is oly régen: „A korszerű zenepedagógia alapvető fogalmát: a zenei anyanyelvet a tantervben hiába keressük”.

Szabó Csaba zeneszerzőként, zenepedagógusként – épp ez a könyve rá a bizonyíték – dolgozik a Kodály-módszert magába foglaló hatékonyabb zenei nevelésért („*Beszélgetés Koch Máriával; Simon Dezsővel*”). S bár hasznosak a szerző, Kodály-szimpozionok tapasztalatairól szóló beszámolóit (*Az I. nemzetközi Kodály-szimpozion* stb.), Kodály tudósi, pedagógiai, zeneszerzői munkásságát felidéző emlékezései (*Számvetés*) mégis a kötetet záró, kortárs zeneszerzők bemutatására vállalkozó írása az informatívabb. Hiszen *A romániai magyar zeneszerzők zenepedagógiai művei*, Csiky Boldizsáré, Szalay Lajosé, Jagamas Jánosé... nemcsak a Szabó Csaba-féle szolgálat-vál-

lalást jelzik, hanem azt az igényt is, hogy a romániai magyar zene részese legyen Európa zenekultúrájának.

Az 1967-től 1977-ig megjelent írások így kötetté rendeződve adnak igazán átfogó képet egy mai magyar nemzetiség zenekultúrájáról, egyben kijelölik az elkövetkezendő idők feladatait is.

Hübert Ildikó

Ujfalussy József: Zenéről, esztétikáról.
Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 207 l.

A hazai zenetudomány esztétikai orientációja egy olyan korszakban lendült fel, amikor szerte Európában válságba került a polgári filozófia zeneesztétikája. S hogy a zenét ma nem tekintjük önelvű organizmusnak, és nemcsak természeti-individuális jelenségnek látjuk, hanem társadalmi jelentőségét is érzékeljük, az elsősorban Ujfalussy József kutatásainak köszönhető. (*A valóság zenei képe* című könyve alapvető felismeréseket tartalmazott ebben a vonatkozásban.) A kitűnő zenetudós ezúttal tanulmányai-ból és cikkeiből válogatott össze egy csokorralalót. Írásaiban természetesen ezúttal is az esztétikai kérdések kerülnek előtérbe, s ebben hű marad a magyar zenetudomány nagy eredményeihez, melyek Tóth Aladár, Szabolcsi Bence és Molnár Antal működésének köszönhetőek. Kutatásai annyiban adnak ízelítőt új irányzatok befogadásának és termékeny alkalmazásának lehetőségeiről is, hogy ezúttal már a szociológiai vizsgálatokra is kiterjeszkedik. Kutatásainak – a művészetek valamennyi ága számára is fontos felismeréseket tartalmazó – összefoglalását így írhatjuk körül *Extázis és katharzis* című tanulmányának egyik részlete segítségével: „Ahogyan a társadalmi csoport felnő és megkomolyodik, ahogy érdekei közös társadalmi érdekké jelentősödnek, tettei a 'nagy' társadalom színvonalán hatnak, úgy érlelődnek a csoportviselkedés aktuális normái az egész közösség érték-kategóriáivá, úgy finomodik művészi, zenei magatartása, szokásrendje esztétikai értékrenddé. A maga eleinte közönségesen reális fogantatású igazságainak, törvényeinek logikája emeli majd arra a színvonalra, ahol nem csupán művészi, de nem is csupán tagadja már a maradandó erkölcsi és művészi értékeket, hanem 'megszüntette őrzi meg': birtokba veszi, gazdagítja és érvényesíti őket új jelentéssel, új tartalommal”.

R. L.

Varró Margit: Tanulmányok, előadások, visszaemlékezések.

Válogatta és az előszót írta: Veszprémi Lili. Az utószó Máthé Miklósné munkája. Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 130 l.

Varró Margit (1881–1978) a magyar zongorapedagógia úttörő jelentőségű alakja volt. Korán lemondott arról, hogy koncertező művész legyen, s minden erejét tanítványainak szentelte. Velük kapcsolatban szerzett tapasztalatait *Zongoratanítás és zenei*

nevelés című könyvében (1921) összegezte, majd ennek anyagát kibővítve németül is megjelentette *Der lebendige Klavierunterricht* (1925) címmel. E műve világhírt szerzett számára: mindenhonnan tanítványok sereglettek köréje, akik igyekeztek tőle elsajátítani a zongorajáték komplex módszerét, melynek talán az a leglényegesebb pontja, hogy a művész teljes személyiségének folytonos fejlesztésére és alkotó kibontakoztatására összpontosítja erejét. Varró Marit módszerének értékeiről a legtöbbet talán Bartók Béla ajánló sorai – nem túlságosan gyakran adott ilyeneket – árulnak el: „Sok év óta ismerem Varró Margit munkásságát, mint zongoratanárét és mint a zongortanítás elméletének szakértőjét, és úgy vélem, ő egyike a legjobboknak ezen a területen. Könyve a zongortanításról rendkívüli értékű és sohasem lesz elavult”. A harmincas évek végén távozott az Egyesült Államokba, s itt is számos, nagy figyelmet keltő előadást tartott a zongorajáték tárgyköréből.

A harmincas évek elejétől rendszeres zenetörténeti előadásokat tartott lakásán, meghívott vendégek számára. A család közeli barátja, rendszeres vendége volt a többi között Ferenczi Sándor, Weiner Leó, Berény Róbert és Füst Milán, aki több írásában is megemlékezett Varró Margitról. A Nyugatban 1923-ban hosszú cikket írt a Zongortanítás és zenei nevelés című könyvről, Naplójában pedig (I. 488.) Varró Margitra hivatkozva ír az emberi hajlamok és teljesítmények összefüggéseiről.

A Veszprémi Lili válogatásában (az anyaggyűjtésben Máthé Miklósné is részt vett) megjelent tanulmányok Varró Margit munkásságának csak kisebbik részét tartalmazzák, de pontosan láthatjuk belőlük fő pedagógiai célkitűzéseit. Igen érdekes a pedagógus Dohnányi Ernőről szóló írása. A kötethez Veszprémi Lili írt előszót, Máthé Miklósné utószót, a függelékben pedig válogatott bibliográfiát olvashatunk.

Rónay László